

Dr hab. Joanna Dyduch

Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych

Uniwersytet Jagielloński

**Recenzja osiągnięć naukowych, dydaktycznych oraz organizacyjnych
doktora Macieja Cesarza w postępowaniu habilitacyjnym
w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauk o polityce**

I. Uwagi wstępne

Dr Maciej Cesarz stopień naukowy doktora uzyskał w 2005 roku, w zakresie nauk prawnych na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *Faszystowska doktryna Oswalda Mosleya*. Z dniem 1 października 2005 r. został on zatrudniony na stanowisku adiunkta, w Instytucie Politologii Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego w Zakładzie Europeistyki. Wskutek zmian organizacyjnych i przekształcenia Zakładu Europeistyki w Katedrę Studiów Europejskich Uniwersytetu Wrocławskiego (od 01.10.2012 roku), dr M. Cesarz kontynuował i do chwili obecnej kontynuuje pracę jako adiunkt w Zakładzie Zakład Polityk Unii Europejskiej ww. Katedry

11 marca br. dr Cesarz zwrócił się do Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z wnioskiem o przeprowadzanie postępowanie habilitacyjnego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauk o polityce. Zgłoszone we wniosku osiągnięcie naukowe stanowi tematyczny cykl publikacji zatytułowany „Polityka kontroli granic – uwarunkowania i kierunki rozwoju na przykładzie reżimu granicznego Unii Europejskiej”.

II. Ocena osiągnięcia naukowego

Wskazany do oceny przez dra Macieja Cesarza osiągnięciem naukowym jest cykl tematycznie powiązanych ze sobą publikacji, zatytułowany: „Polityka kontroli granic – uwarunkowania i kierunki rozwoju na przykładzie reżimu granicznego Unii Europejskiej”. W skład tak zdefiniowanego osiągnięcia Autor włączył 18 powiązanych tematycznie publikacji:

1. M. Cesarz, 2019, *Kontrola mobilności a suwerenność terytorialna państw*, [w:] Rocznik Europeistyczny, nr 4, [tekst przyjęty do roku druku].
2. M. Cesarz, 2017, *Polityka wizowa Unii Europejskiej jako metoda kontroli przekraczania granic*, [w:] M. Strzęboszewska-Trojanowska (red.), Unia Europejska

- w poszukiwaniu swoich granic, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Warszawa, ss. 65-89.
3. M. Cesarz, 2017, *Wizy humanitarne jako instrument eksterytorialnej kontroli przepływów migracyjnych*, [w:] J. Nadolska, P. Stawarz, K. A. Wojtaszczyk (red.), Unia Europejska i wybrane państwa świata wobec kryzysu migracyjnego, Warszawa, ss. 55-69.
 4. M. Cesarz, 2019, *The carriers liability in the European Union in the era of migration and refugee crisis*, [w:] Pogranicze. Polish Borderland Studies, 2019 [tekst przyjęty do druku].
 5. M. Cesarz, 2010, *Autonomia jednostki w kontekście rozwoju technologii biometrycznej w UE*, [w:] E. Kozerska, P. Sadowski, A. Szymański (red.) Idea wolności w ujęciu historycznym i prawnym. Wybrane zagadnienia, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010, 473-491.
 6. M. Cesarz, 2014, *Wpływ członkostwa Polski w strefie Schengen na zmiany w polskiej polityce wizowej*, [w:] A. Kuś. A. Szachon-Pszenny (Ed.) Wpływ *acquis communautaire* i *acquis Schengen* na prawo polskie – doświadczenia i perspektywy, Wydawnictwo KUL, Lublin, ss. 27-48.
Artykuł w zmodyfikowanej, węższej wersji ukazał się także w języku angielskim:
M. Cesarz, 2015, *The evolution of Polish Visa Policy after entering the EU and the Schengen Area*, [w:] I. Tarrosy (red.), How Borderless is Europe? Multi-disciplinary approach to European Studies, Publikon, Pecs, ss.247-263.
 7. M.Cesarz, 2013, *EU Blue Card system – legal foundations, principles and controversies*, w: J. Dyduch, M. Michalewska-Pawlak, R.Murphy (red.), European Union Development. Challenges and Strategies, Aspra, Warszawa, vol.1, ss. 239-257
 8. M. Cesarz, 2015, *Access to the EU Labour Market for the Third Country Nationals: The Case of Free Movement of the Workers between Turkey and the EU*, w: The Journal of Graduate School of Social Sciences, Dokuz Eylul University Publications, tom 17, nr 1, ss. 33-53
 9. M. Cesarz, 2015, *Dialog wizowy UE z Turcją w świetle porozumienia o readmisji z 16 grudnia 2013 roku*, [w:] K.A. Wojtaszczyk, J. Tymanowski, P. Stawarz (red.) *Integracja europejska. Główne obszary badawcze*, Wydawnictwo Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, ss. 517-531.
 10. M. Cesarz, 2017, *Rola Turcji w polityce migracyjnej Unii Europejskiej*, [w:] A.M. Kosińska (red.), W obliczu kryzysu. Przyszłość polityki azylowej i imigracyjnej Unii Europejskiej, Prawo i Polityka Migracyjna, ss. 165-191
 11. M. Cesarz, 2009, *Europejskość jako jeden z determinantów członkostwa Turcji w Unii Europejskiej*, [w:] J. Bryła (ed.), Unia Europejska we współczesnym świecie. Wybrane zagadnienia, UAM, Poznań, ss.21-31.
 12. M. Cesarz, 2007, *Implikacje członkostwa Turcji w Unii Europejskiej*, [w:] E. Kozerska, T. Scheffler (red.) Aksjologiczne i praktyczne aspekty integracji europejskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, ss. 73-87.
 13. M. Cesarz, 2017, *Turcja*, [w:] K. Zuba (red.), Doktryny integracyjne państw europejskich, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 301-321
 14. M. Cesarz, 2018, *The Diversity of Citizenship of Palestinians and its Impact on their Mobility: Passport and Visa Issues*, [w:] Polish Political Science Yearbook, vol.47 (2), ss. 284-301
 15. M. Cesarz, 2014, *Creeping return to national frontiers? The evolution and challenges to Schengen system*, w: J. Dyduch, M. Michalewska-Pawlak, R. Murphy (red.),

European Union Development. Challenges and Strategies, Aspra, Warszawa, vol.2, ss. 177-205.

16. M. Cesarz, 2019, *Ekonomiczny i kulturowy wymiar funkcjonowania strefy Schengen*, [w]: Przegląd Europejski, [tekst przyjęty do druku].
17. M. Cesarz, 2016, *Czy powstanie amerykańska strefa Schengen? Unijny i amerykański system zarządzania granicami - uwagi na tle porównawczym*, [w]: J. Juchnowski, P. Turczyński, R. Wiszniowski (red.), Europa. Idee, koncepcje, rzeczywistość, Wydawnictwo Libron - Filip Lohner, Kraków, ss. 345-360
18. M. Cesarz, 2017, *Kryzys uchodźczy w Europie - zarys problemu*, [w:], w: K. A. Wojtaszczyk, J. Szymańska, *Uchodźcy w Europie. Uwarunkowania, istota, następstwa*, Warszawa, ss. 95-110.

Dokonując oceny ogólnej powyższego zestawienia publikacji, uwagę można zwrócić na kilka kwestii. Po pierwsze, wybrane przez Habilitanta publikacje istotnie tworzą względnie spójną całość, powiązaną ze sobą tematycznie i problemowo.

Po drugie wart odnotowania jest zamysł Autora, właśnie problemowego, a nie chronologicznego (z uwzględnieniem daty publikacji tekstów) pozycjonowania poszczególnych publikacji w cyklu. Taki układ sprzyjał uzyskaniu efektu wewnętrznej koherencji cyklu, co stanowi znacznie większe wyzwanie w przypadku gdy przedmiotem oceny w postępowaniu habilitacyjnym jest cykl publikacji, a nie książka – gdzie o spójność koncepcyjną i metodologiczną znacznie łatwiej. Zastosowany zabieg strukturyzujący, w miarę pozytywnie przyczynił się do ukazaniu wielowątkowego charakteru badanego problemu oraz pomógł w wyeksponowaniu wielowymiarowości analiz dokonywanych przez Habilitanta (z uwzględnieniem różnych jej poziomów, np.: poziomu państw członkowskich, poziomu UE, poziomu otoczenia systemu europejskiego). W końcu, korzystając z zasugerowanej przez Autora kolejności lektury pozycji w cyklu, łatwiej było uchwycić liczne związki przyczynowo-skutkowe między badanymi zjawiskami i procesami. Owe związki przybierając formę zaawansowanych relacji ‘współzależności’.

Po trzecie, prace składające się na cykl, opracowywane i publikowane były w języku polskim oraz języku angielskim. Jak się wydaje, świadoma i ze wszech miar uzasadniona praktyka publikowania w języku polskim (będącym językiem podstawowym w systemie szkolnictwa wyższego w Polsce) i angielskim (a więc językiem który stał się instrumentem komunikowania międzynarodowej wspólnoty akademickiej), umożliwią z jednej strony udział Habilitanta w toczącej się w literaturze przedmiotu dyskusji tak na poziomie krajowym jak i międzynarodowym. Po drugie pozwala ona na aktywne oraz twórcze budowanie dorobku dyscypliny (w tym przypadku nauk o polityce, specjalność europeistyka) w Polsce i za granicą.

W końcu należy zwrócić uwagę, iż Autor publikując wyniki swoich badań w różnych czasopismach naukowych (Rocznik Europeistyczny, Przegląd Europejski, Polish Political Science Yearbook, Pogranicze. Polish Borderland Studies) oraz wydawnictwach naukowych (Publikon Publisher - Pécs, Wydawnictwo Sejmowe, Wydawnictwo Naukowe UKSW, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Oficyna Wydawnicza Aspra-JR, Wydawnictwo Adam Marszałek, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wydawnictwo Libron-Kraków, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego), uzyskał efekt dywersyfikacyjny, dzięki któremu jego publikacje docierały i mają szanse docierać do szerokiego grona odbiorców.

Ocena warstwy merytorycznej

Przystępując do oceny merytorycznej przedłożonego cyklu publikacji, w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na rangę oraz uzasadnienie podjętego tematu badawczego. Zgodzić należy się z Habilitantem, że ‘problematyka graniczna’ w ostatnich latach tak w dyskusjach publicznym jak i dyskursie naukowym systematycznie zyskuje na znaczeniu. Jej atrakcyjność, aktualność oraz waga wynika nie tylko z nabrzmiewających problemów i wyzwań z jakimi mierzy się aktualnie Unia Europejska (UE) i jej państwa członkowskie (min.: problem toczących się w sąsiedztwie UE konfliktów zbrojnych oraz związanych z nim problem migracji). Znaczenie podjętej problematyki wynika także z jej głębokiego i funkcjonalnego związku z innymi kluczowymi zagadnieniami składającymi się na procesy integracyjne, a przez to kształtującymi europejski system zarządzania sprawami będącymi przedmiotem wspólnego interesu. Rację ma również dr M. Cesarz, gdy uzasadniając wybór tematu zwraca uwagę na niedostatek publikacji poświęconych kontroli przepływów osobowych, w szczególności zaś unijnej polityce wizowej – co ważne szczególnie brakuje opracowań uwzględniających perspektywę politologiczną.

W autoreferacie dr M. Cesarz określił problem badawczy, zdefiniował cel, sformułował hipotezy i pytania badawcze. Za cel podstawowy uznał zidentyfikowanie i wyjaśnienie „głównych trendów w odniesieniu do kontroli granicznego ruchu osobowego (...) jako formy reakcji państw na impulsy globalizacyjne i związane z nimi nasilone przepływy migracyjne”. Konceptualizując problem badawczy dr Cesarz w korzystny sposób dla późniejszej jego operacjonalizacji, delimituje obszar swoich dociekań i analiz. Autor trafnie, i z korzyścią dla jakości i spójności swoich rozważań, wprowadził do obiegu narracyjnego kategorię „unijnego reżimu granicznego”. Pojęcie to stało się kluczowym

instrumentem, za pomocą którego skonstruowany został jednotematyczny cykl. Nie dziwi zatem przyjęta pewna (w ocenie recenzenta - uzasadniona) elastyczność w jego definiowaniu. Otóż w zależności od celów szczegółowych analiz, Autor posługiwał się wąskim bądź szerokim rozumieniem pojęcia (Autoreferat s. 5). Habilitant w swoich badaniach posługiwał się dobrze zaprojektowanym systemem definicji pojęciowych i operacyjnych, których wykorzystanie w różnych publikacjach składających się na cykl, dawało całemu zestawieniu ważny wspólny mianownik.

Autor deklaruje, że główna **hipoteza** badawcza weryfikowana w publikacjach składających się na cykl stanowi, iż „praktykowane współcześnie reżimy graniczne są nie tyle restrykcyjne, co selektywne”. Tak sformułowana hipoteza posiada inspirujący badawczo potencjał. Wydaje się jednak, że lepszy efekt dla dalszego procesu operacjonalizacji badań uzyskać można byłoby gdyby hipoteza wskazywała na związek między konstytuującymi problem badawczy zmiennymi (zależną i niezależną). Temu posłużyć mogło wyraźne zwrócenie się już na tym etapie w stronę określonej orientacji teoretycznej, oferującej pewne fundamentalne założenia o naturze badanej rzeczywistości. Drugie zastrzeżenie odnoszące się do sposobu sformułowania hipotezy głównej, dotyczy jej zbyt ogólnego (szczególnie w ujęciu podmiotowym) charakteru. Autor już na tym etapie powinien w centrum postawić tytułowy ‘reżim graniczny UE’. Zniuansowany charakter analiz prowadzonych w poszczególnych publikacjach, wychodzących niejednokrotnie poza wąskie ramy ‘reżimu granicznego UE’, można było przełożyć na odpowiednio zredagowane **hipotezy szczegółowe**.

Tymczasem sformułowane przez dra M. Cesarza hipotezy szczegółowe stanowiły:

„H.1 systemy zarządzania granicami państw w realiach zglobalizowanego świata muszą sprostać dwóm, w istocie wzajemnie sprzecznym wymogom: winny one umożliwiać szybkie przekraczanie granic przy jednoczesnym utrzymaniu skutecznej ich kontroli i ograniczeniu napływu niepożądanych podróźnych. W rezultacie ani „otwartość” ani „zamknięcie” nie nabierają rangi „strategii totalnej”, determinującej ostateczny, sztywny charakter granic, tym bardziej, że ich kontrola funkcjonuje w odmienny sposób względem różnych kategorii podróźnych, zwłaszcza w odniesieniu do posiadanego przez nich obywatelstwa i części świata, z jakiej pochodzą.”

„H.2. Obecna dynamika i złożoność charakteru oraz instrumentów kontroli granicznych realizowanych przez państwa i w pewnym zakresie struktury ponadnarodowe wynikają przede wszystkim z szeregu procesualnie rozumianych, oddziałujących równolegle czynników. Uwarunkowania te sprowadzają się do intensyfikacji przepływów migracyjnych (będących w pewnym zakresie konsekwencją przyspieszenia procesów globalizacyjnych i z

reakcji państw, na te procesy); rozwoju procesów integracji regionalnej, (szczególnie w ramach UE) oraz wzrostu zagrożeń dla bezpieczeństwa wewnętrznego państw. Konsekwencją jest odterytorialnienie, cyfryzacja, sekurytyzacja i prywatyzacja współczesnych reżimów granicznych, w szczególności polityk wizowych.”

Choć nie ulega wątpliwości, że sposób sformułowania hipotez szczegółowych w pełni spełnia wymogi: adekwatności i konkretności (zwłaszcza w ujęciu przedmiotowym), to pewnym mankamentem jest ich wielokrotnie złożona konstrukcja. Nie chodzi tu tylko o semantykę ale również o ich złożoność problemową, na którą składa się kilka poruszanych wątków tematycznych w każdej z hipotez. Niemniej jednak, tak hipoteza główna jak i hipotezy szczegółowe odznaczają się oryginalnością a ich weryfikacja dostarczyła nowej wiedzy o ‘reżimach granicznych’ oraz naturze przyczyn i kierunkach zmian w ich obrębach.

Procesowi weryfikacji hipotez towarzyszyły poszukiwania odpowiedzi na następujące **pytania badawcze:**

- 1) W jaki sposób procesy globalizacyjne i związane z nimi nasilenie przepływów migracyjnych wpływają na realizowaną przez państwa politykę kontroli granic?
- 2) Jakie są główne uwarunkowania procesu instytucjonalizacji polityki kontroli i zarządzania granicami Unii Europejskiej?
- 3) Jak przebiega proces europeizacji w zakresie kontroli granicznej i jakie są jego determinanty?
- 4) Jakie są aktualne trendy w polityce kontroli i ochrony granic we współczesnym świecie?
- 5) Jaką funkcję w systemie zarządzania granicami, w szczególności na poziomie Unii Europejskiej pełni polityka wizowa?
- 6) Jakie są zasadnicze kryteria selekcji osób przekraczających granice?
- 7) Jak prezentuje się globalna dystrybucja prawa do przemieszczania się i jaka jest jego zależność względem posiadanego obywatelstwa?
- 8) Jakie są korzyści i koszty funkcjonowania strefy Schengen jako obszaru pozbawionego kontroli na granicach wewnętrznych?
- 9) Jak Schengen reaguje na czynniki zewnętrzne, w szczególności presję migracyjną?

Zadane pytanie pozostają w logicznym związku ze sformułowanymi hipotezami. Ponownie jednak, pożądane byłoby nieco więcej precyzji w zakresie tego ‘kogo’ dotyczy analiza i jakie są naukowe intencje habilitanta gdy rozszerza on pole badawcze z badań nad ‘reżimem granicznym UE’, do badań poświęconych globalnej dystrybucji prawa do przemieszczania się i jej zależności względem posiadanego obywatelstwa.

Zaprezentowane w ujętych w cyklu publikacji, badania zweryfikowały hipotezy badawcze. Za szczególnie interesujące i poznawczo wartościowe wnioski uznać można te stwierdzające, że aktualne trendy w zakresie kontroli granic w tym internacjonalizacja, ekstaraterytorializacja, sekurytyzacja, selektywna restrykcyjność, prywatyzacja i outsourcing mechanizmów kontroli granicznej motywowane są dążeniem do zachowania prerogatyw państwa w kwestii decydowania o wjeździe na własne terytorium. Po lekturze przedłożonego dorobku – wydaje się, że nie wszystkie faktycznie występujące trendy, są ‘motywowane’ (a może lepiej byłoby napisać: ‘napędzane’) chęcią umacnianiem własnej państwowości. Z analiz przeprowadzonych w poszczególnych publikacjach wynika raczej, iż w niektórych przypadkach są one postrzegane jako zagrożenie dla suwerenności państw. Rozwój owych trendów natomiast prowadzi do ograniczenia prerogatyw państw w badanym zakresie spraw, co zresztą Autor słusznie sam stwierdza.

Co oczywiste konkluzje zawarte w poszczególnych publikacjach ‘cyklu habilitacyjnego’, mogłyby być punktem wyjścia dla pogłębionych analiz, w efekcie których przynajmniej część szalenie interesujących wątków omawiany na stronach kilku zgłoszonych do oceny publikacji (np.: dotycząc Turcji –w tym turecka doktrynę integracyjną, relacji turecko-europejskich oraz ich znaczenia i wpływu na proces kształtowania się europejskiego reżimu granicznego), a czasem tylko sygnalizowany przez Autora znalazłoby rozwinięcie w postaci opracowania monograficznego. Generalnie jednak można uznać, że Autor odpowiedział na pytania badawcze, a swoista forma odpowiedzi, w postaci ogólnych wniosków badawczych została uwzględniona w autoreferacie (s.27-29). Stawianie precyzyjnie – zdefiniowanych pytań i konsekwentne poszukiwanie odpowiedzi na nie, nie było żelazną praktyką (którą niewątpliwie staje się od kilku lat w pracach naukowych), w publikacjach Habilitanta. Natomiast wydaje się, większa precyzja w operacjonalizowaniu problemu badawczego, w tym konsekwentne wyznaczanie i realizowanie kolejnych etapów procesu badawczego, aż do fazy syntezy i wniosków, powinno doprowadzić Autora do precyzyjnych odpowiedzi na konkretne pytania badawcze (autoreferat s. 10). Trzeba oczywiście odnotować, że odpowiedzi na wszystkie 9 pytań – czytelnik dorobku Dr Cesarza może bez większego trudu odnaleźć w jego publikacjach na własną rękę. Niemniej jednak ‘cykl habilitacyjny’ stanowić ma swoistą wartość dodaną, a wnioski płynące z cyklu jako całości, winny go w spójny sposób syntetyzować.

Doktor M. Cesarz wyraźnie dostrzega polityczne uwarunkowania badanych przez siebie procedur, procesów i zjawisk. Wychodząc poza ramy analizy instytucjonalno-prawnej, stara się on z właściwą dla politologa (legitymującego się jakże solidną wiedzą prawniczą)

konsekwencją wykrywać uwarunkowania badanych zagadnień, wyjaśniać wynikającą z natury procesów politycznych złożoność i dynamikę, oceniać szeroko rozumiane implikacje rozwiązań prawnych dla praktyki życia politycznego i odwrotnie.

W toku badań nad segmentacją i nierównomiernie rozłożoną, globalną dystrybucją prawa do przemieszczania się (ze szczególnym uwzględnieniem podmiotowej roli UE i jej państw członkowskich), Habilitant - co absolutnie uzasadnione i wartościowe - uwzględnił w swoich dociekaniach problematykę bezpieczeństwa państwa w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym. Publikacje cyklu stawiają również ważne pytania o źródła i konsekwencje globalnych przemian politycznych, gospodarczych i społecznych dla kształtowania się reżimów granicznych, o problem reakcyjności polityki granicznej w tym polityki wizowej, o wpływ integracji europejskiej na krajowe systemy ochrony i kontroli granic ale również podejmują krytyczną analizę problemu dywersyfikacji prawa do przemieszczania się powiązanego z problematyką obywatelstwa.

Przedłożony do oceny cykl publikacji daje wyraz procesualnemu, progresywnemu charakterowi rozwoju naukowego doktora Macieja Cesarza. Systematycznie pogłębiane i rozwijane zainteresowania naukowe koncentrujące się na kwestiach kontroli granic na poziomie Unii Europejskiej, państw członkowskich oraz wybranych państw trzecich, owocowały coraz większą wiedzą ale również dojrzałością badawczą. To z kolei pozwalało na formułowanie oryginalnych wniosków i rekomendacji dalszego rozwoju unijnego reżimu granicznego. W tym miejscu wart odnotowania jest interesujący - ale i niezwykle rzeczowy - sposób wyjaśniania związków między polityczno-społeczno-gospodarczymi procesami (dokonującymi się na różnych poziomach stosunków międzynarodowych: lokalnym, regionalnym, globalnym) a 'zachowaniem' się państw i instytucji międzynarodowych. Owo zachowanie się, w świetle rozważań zawartych w publikacjach cyklu, można rozumieć jako przyjmowanie określonych filozofii działań państw, strategii operacyjnych (np.: polityki wizowej), czy konkretnych technik czy nawet technologii. Autor recenzowanych publikacji, dostrzega nie tylko zamierzone przez podmioty rezultaty ich działań, ale również te konsekwencje, które nie należy traktować jako rezultat intencjonalnego działania żadnego z uczestników reżimów granicznych, a powstające na styku interesów i interakcji uczestników badanych systemów. W tym świetle odczytuję oryginalny wniosek Habilitanta, zgodnie z którym *acquis* Schengen jest unikalnym, bezprecedensowym zjawiskiem geopolitycznym.

W świetle powyższych ustaleń i ocen, niewielkie zastrzeżenie może mieć do przyjętego przez Habilitanta tytuł cyklu: „Polityka kontroli granic – uwarunkowania i kierunki rozwoju na przykładzie reżimu granicznego Unii Europejskiej”. Mając na uwadze

przyjętą przez Habilitanta orientację teoretyczną (neorealizm w połączeniu z konceptem europeizacji – jako orientacją badawczą) oraz treści szczegółowe zawarte w poszczególnych publikacjach dr M. Cesarza wydaje się, że bardziej adekwatny byłby tytuł „Polityka kontroli granic – uwarunkowania i kierunki rozwoju na przykładzie reżimu granicznego w Unii Europejskiej”. Zważywszy na jednoznaczne stanowisko Habilitanta w zakresie roli i znaczenia państw w kształtowaniu reżimów granicznych, wyrażona w pierwotnej wersji tytułu swoista samodzielność UE, może zostać odczytana jako pewnego rodzaju niekonsekwencja.

Ocena warstwy metodologicznej

Problem selektywności kontroli granic w Unii Europejskiej, uznany przez habilitanta za podstawowy i główny cel jego dociekań naukowo-badawczych, osadzony został w metodologii badań politologicznych. Przyjęta perspektywa teoretyczna ma charakter państwo-centryczny. Z aprobatą należy przyjąć przywołaną przez Autora argumentację na rzecz takiego właśnie wyboru (min.: fakt, że granice pozostają konstytutywnym elementem nowoczesnej państwowości → więcej s. 6-7 Autoreferat). Co bardzo ważne, deklaracje i argumentacja Autoreferatu jest koherentna z treściami zawartymi w poszczególnych pozycjach cyklu. Sam wybór, jego uzasadnienie oraz konsekwencje w implementacji podejścia silnie osadziła cykl publikacji w konwencji politologicznej.

Niestety trzeba odnotować pewnego rodzaju mankamentem polegający na, niekoniecznie potrzebnym w przypadku tego cyklu publikacji (być może nawet jakiegokolwiek cyklu), odwoływania się do jednej szkoły / teorii. Habilitant wspomina neorealizm jako propozycję teoretyczną – będącą jednym z filarów wykorzystanego przez niego modelu wyjaśniania. Tymczasem tak w autoreferacie jak również w przedłożonych do oceny publikacjach jest brak wyraźnych odniesień do konkretnych pozycji w literaturze przedmiotu konstytuujących podejście neorealistyczne. Z zaprezentowanego w Autoreferacie lapidarnego opisu paradygmatu wynika, że Autor najpewniej odwołuje się do neorealizmu (zwanego również realizmem strukturalny). Jeśli tak jest, zabieg zastosowania internacjologicznej teorii w badaniach nad kształtowaniem się reżimów granicznych można uznać za interesującą i nowatorską próbę eksplanacji europejskiego systemu zarządzania granicami, który wciąż jest systemem *in status nescendi*. Wydaje się, że zabrakło również krytycznej refleksji na temat ewentualnych alternatyw wobec neorealizmu. Taką alternatywą propozycją mogłoby być sięgnięcie do liberalizmu międzyrządowego. Być może, w pewnym zakresie przydatna mogłaby być teoria reżimów. Powyższej wyartykułowane uwagi należy

traktować nie jako zarzut wobec Habilitanta, który ma pełne prawo do własnych wyborów w zakresie konstruowania teoretycznych modeli eksplanacyjnych – są one natomiast sugestią by tak ważne decyzje jak orientacja teoretyczna uzasadniać i wyjaśniać szerzej i jednocześnie precyzyjniej, a ich świadomość winna towarzyszyć badaczowi w trakcie całego procesu badawczego.

Jako, że problem badawczy w swojej istocie odnosił się do istnienia i funkcjonowania Unii Europejskiej, koniecznym a w zasadzie niemalże naturalnym było odwołanie się przez dra M. Cesarza do metodologicznego dorobku studiów europejskich. Wykorzystanie konceptu europeizacji, jako swoistej agendy badawczej, rzeczywiście pozwala na syntetyzowanie obserwacji i analiz wewnątrzpaństwowych i ponadnarodowych europejskich procesów decyzyjnych. To z kolei umożliwia lepsze zrozumienie procesu kształtowania się unijnej polityki kontroli granic, zaś na UE w zakresie kwestii analizowanych w ramach cyklu (w tym ochrona granic, kwestie migracyjno-azyłowe i w końcu polityki wizowej) każe patrzeć przede wszystkim jako na podmiot polityki, na który wpływ mają państwa członkowskie (*uploading*) i który w specyficzny dla siebie sposób, wpływa na państwa członkowskie (*downloading*). W tym z kolei miejscu warto odnotować, iż lektura publikacji składających się na cykl, pozwala stwierdzić, że Autor z należytą starannością śledził i wykorzystywał europeistyczną literaturę przedmiotu.

Dobrze się stało, że w cyklu zaprezentowanym do oceny odnaleźć możemy pewne nawiązania do innych podejść teoretycznych, w tym do tak popularnych w studiach europejskich teorii funkcjonalnych oraz konstruktywizmu. Samo konstruowanie cyklu publikacji bowiem, jak i jego późniejsza ocena, wymaga sporej świadomości teoretycznej jak również będącej wyrazem determinacji poznawczej otwartości i umiejętności dotąd niezadanych pytań. Zatem tam gdzie państwo-centriczne, afirmujące przymioty państwa (suwerenność, bezpieczeństwo, interes etc.) podejście nie było w stanie dostarczyć satysfakcjonujących wzorów dla generalizacji, konieczne było sięganie do innych propozycji. Szczególnie dotyczy to kwestii kulturowo-tożsamościowych, społeczno-ekonomicznych, etc. Postulowana w naukach społecznych – otwartość metodologiczna i nieustanna gotowość do testowania walorów użytecznych wykorzystywanych podejść teoretycznych, jest pochodną interdyscyplinarnej natury wyodrębnionych w ich ramach dyscypliny (w tym nauk politycznych). Wobec powyższego, odbywane przez Habilitanta koncepcyjne podróże między innymi w kierunku studiów europejskich, studiów międzynarodowych czy z tzw. studiów migracyjnych – należy uznać za realizację tegoż postulatu.

W pracy nad poszczególnymi publikacjami dr Maciej Cesarz korzystał pokaźnego wachlarza **metod badawczych**, właściwych dla nauki o polityce. Co również typowe dla nauk politycznych uwzględnił dorobek nauk prawnych (zachowując stosowne proporcje). Dobór oraz aplikacja metod nie budziły zastrzeżeń. Interesującym zabiegiem było uczynienie z metody instytucjonalnej podstawowego badania poświęconych strukturalno-systemowym uwarunkowaniom członkostwa Polski w strefie Schengen z uwzględnieniem mechanizmów oraz instrumentów wpływających na rozwój unijnej i polskiej polityki wizowej, podczas gdy metody systemowa została potraktowana jako metoda o „charakterze uzupełniającym”. Rezultat zabiegu okazał się natomiast satysfakcjonujący. Do gustu przypaść może również wykorzystanie perspektywy porównawczej – umożliwiającej spojrzenie na badany problem w szerszym zakresie (tak przedmiotowym jak i podmiotowym). Jednocześnie dostarczającym dodatkowej, pośrednio związanej z tematem cyklu wiedzy, ale z pewnością stwarzającej podstawy dla pełniejszego zrozumienia i wyjaśnienia głównego problemu badawczego. Z bardzo dobrym rezultatem Autor wykorzystywał studia przypadku (*case study*).

Podsumowując, Autor ocenianych publikacji świadomie i poprawnie wykorzystywał dostępne w naukach społecznych instrumenty w postaci metod i technik badawczych stosowanych szczególnie w naukach politycznych. Dzięki czemu, oprócz podniesienia walorów naukowych swoich prac, uzyskał efekt niezwykle pożądanym z perspektywy toczącego się postępowania habilitacyjnego. Politologiczny charakter jego dorobku nie budzi żadnych wątpliwości, zarówno z uwagi na ich zakres tematyczno-problemowy jak i sposób konstruowania przybornika metodycznego.

III. Ocena pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

W przedziale czasowym podlegającym ocenie, tj. od 2005 roku do 2019, drukiem ukazały następujące rodzaje prac naukowych autorstwa Habilitanta: 1 monografia, 4 rozdziały w monografiach zbiorowych, 26 artykułów naukowych. Zestawienie to uwzględnia prace zgłoszone do oceny oraz pozostałe opublikowane prace. Jeśli chodzi o te ostatnie, to można wyodrębnić dwa główne obszary eksploracji naukowej, w które wpisują się poszczególne publikacje. Pierwszy z nich to studia nad faszyzmem, będące kontynuacją badań prowadzonych w ramach studiów doktoranckich, rezultatem których była wspomniana wcześniej rozprawa doktorska pt. *Faszystowska doktryna Oswalda Mosleya*. Również po uzyskaniu stopnia doktora, Maciej Cesarz, zajmował się naukowo analizą ideologii faszyzmu brytyjskiego, w szczególności Brytyjskiej Unii Faszystów Oswalda Mosleya. Owocem tych prac było ukazanie się w 2006 roku drukiem monografii pt.: *Od Większej Brytanii do*

zjednoczonej Europy: faszystowska doktryna Oswalda Mosleya [Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2006, 389]. Zainteresowanie badacze problematyką ideologii faszystowskiej znalazło także swoje odzwierciedlenie w innych publikacjach Autora min.: pracach poświęconych faszyzmowi chińskiemu oraz ruchu ustaszowskiemu w Chorwacji.

W drugim dającym się precyzyjnie wyodrębnić obszarze dr M. Cesarz zajmował się **prawem Unii Europejskiej**, a publikacje powstałe w jego ramach wpisując się w nurt studiów europejskich. Publikacje, które sam Habilitant wpisał w wyodrębniony obszar, mają charakter przyczynkowski lub/i podręcznikowy. Dobrze wprowadzają one w tematykę prawnych uwarunkowań funkcjonowania UE. W kontekście rozwoju naukowego Habilitanta można je uznać za twórczy i wartościowy rezultat dokonującej się u Habilitanta ewolucyjnej zmiany zainteresowań badawczych.

Do innych niż publikacje, a niezwykle istotnych, osiągnięć naukowych dra M. Cesarza zaliczyć trzeba czteromiesięczny staż naukowy na Uniwersytecie Maltańskim (Visiting Fellow) w 2015 roku. Habilitant wyniki swoich badań systematycznie prezentuje podczas międzynarodowych i krajowych konferencji, seminariów i debat naukowych. Ponadto Habilitant od lat zaangażowany jest w prace Polskiego Towarzystwa Studiów Europejskich i Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych. W ramach swoich zainteresowań naukowych służy wiedzą ekspercką jako recenzentem publikacji do punktowanych czasopism naukowych („Pogranicze. Polish Borderland Studies”, oraz „Politeja”). W 2015 roku doktor M. Cesarz był także członkiem zespołu eksperckiego powołanego przez MSWiA do spraw Ewaluacji Raportu z bezpieczeństwa granic Rzeczypospolitej Polskiej.

IV. Ocena osiągnięć dydaktycznych i organizacyjnych (w tym popularyzatorskich)

Niewątpliwie działalność organizacyjno-administracyjna na rzecz jednostek organizacyjnych UWr. stanowiła bardzo ważną część aktywności zawodowej dra M. Cesarza. W okresie podlegającym ocenie Habilitant pełnił wielokrotnie funkcje związane z zarządzaniem procesem kształcenia, w tym funkcję Zastępcy Dyrektora ds. studiów stacjonarnych Instytutu Politologii, Zastępcy Dyrektora ds. nauczania Instytutu Politologii, Zastępcy Kierownika ds. ogólnych Katedry Studiów Europejskich UWr., Koordynatora ds. Praktyk Studenckich na kierunku Politologia i Europeistyka w Instytucie Politologii UWr., Koordynatora programu Erasmus+ w Katedrze Studiów Europejskich, Koordynatora anglojęzycznych studiów magisterskich *MA in European Studies*, Kierownika studiów w ramach specjalności EU Regional Policy w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Kolejne powołania na stanowiska kierownicze świadczą o uznaniu przez przełożonych jego wiedzy, kompetencji i umiejętności. Za aktywność w tej dziedzinie Dr. Cesarz uhonorowany został Brązowym krzyżem zasługi Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej za działalność organizacyjną na polu edukacji oraz specjalną nagrodą Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego za osiągnięcia organizacyjne. Warto wspomnieć, że Dr. Cesarz został wybrany jako przedstawiciel adiunktów do kolegialnych gremiów decyzyjnych w ramach Wydziału Nauk Społecznych. Zasiada on w Radzie Wydziału oraz jest członkiem Rady Katedry Studiów Europejskich reprezentującym adiunktów.

W przypadku dra M. Cesarza działalność organizacyjna bardzo silnie (funkcjonalnie i merytorycznie) powiązana była z działalnością na rzecz dydaktyki, stąd sama działalność dydaktyczna odzwierciedlała głębokie zrozumienie wyzwań i zmieniających się wymagań wobec efektywnego procesu kształcenia. Jednym z takowych była potrzeba internacjonalizacji kształcenia. Trzeba przyznać, że dr M. Cesarz wiele uczynił na rzecz realizacji tego ważnego wymogu, a jednocześnie głośno wybrzmiewającego w polskim środowisku naukowym postulatu. Oprócz wspomnianych powyżej funkcji i zadań, od lat prowadzi on zajęcia anglojęzyczne w ramach oferty programowej UW, regularnie odbywa pobyty dydaktyczne na uczelniach zagranicznych (Niemczech, Hiszpanii, Malcie, Republice Czeskiej, Turcji, Rumunii, Gruzji) w ramach programu Erasmus+ (i innych), podnosząc swoje kompetencje dydaktyczne oraz nawiązując cenne kontakty – skutkujące również wymianą międzynarodową dydaktyków.

Doświadczenia w pracy dydaktycznej Habilitanta są bardzo duże i wszechstronne. Zajęcia prowadzone przez niego odbywały się w różnych formach: wykładów, ćwiczeń, konwersatoriów, seminariów. Doktor M. Cesarz prowadził zajęcia na kierunku politologia, europeistyka, dyplomacja europejska oraz zajęcia anglojęzyczne w ramach programu MA in European Studies oraz programu Erasmus+. Prowadzone przez Macieja Cesarza kursy pozostają w ścisłym związku z realizowanymi przez niego badaniami, co pozwala na ustawiczne podnoszenie jego dydaktycznych kwalifikacji oraz przekazywane wiedzy zgodnej z aktualnym jej stanem.

W ramach działalności promotorskiej dr Cesarz prowadził seminaria licencjackie na kierunku „Dyplomacja europejska i europeistyka”. Jest on również promotorem pomocniczym w otwartym przewodzie doktorskim mgr Oskara Chmiela.

Co warte odnotowania Habilitant działalność dydaktyczną realizował na Uniwersytecie Wrocławskim, jak również na innych uczelniach. W latach 2016-2017 zatrudniony był na stanowisku adiunkta w Międzynarodowej Wyższej Szkole Logistyki i

Transportu we Wrocławiu w Zakładzie Nauk Społecznych. Natomiast od 2018 r. współpracuje z Akademią Biznesu (Wyższa Szkoła Biznesu-WSB) w Dąbrowie Górniczej, jako wykonawca unijnych projektów dydaktycznych w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój.

Kończąc trzeba wspomnieć o organizacji bądź udziale w licznych przedsięwzięciach mających na celu popularyzację nauki. Do najbardziej reprezentatywnych a jednocześnie wartościowych przykładów zaliczyć można: koordynację udziału jednostek organizacyjnych WNS UWr w Targach Edukacyjnych; prowadzenie cyklu wykładów skierowanych do uczniów szkół średnich na terenie Wrocławia i Dolnego Śląska dedykowanych problematyce Unii Europejskiej w ramach Programu Edukacyjnego EDU oraz Drzwi Otwartych Wydziału Nauk Społecznych; udział w debatach eksperckich oraz udział w audycjach telewizyjnych i radiowych TVP3 Wrocław, Radia Zet, Radia Luz i Radia Wrocław.

V. Uwagi końcowe i konkluzje

Podsumowując ocenę szczegółową stwierdzić można, iż dorobek naukowy i organizacyjny dra Macieja Cesarza jest pokaźny, tak pod względem ilościowym jak również jakościowym. Analizując osiągnięcia naukowo-badawcze Habilitanta w ujęciu chronologicznym, wyraźnie dostrzegalny jest dynamiczny i progresywny proces rozwoju naukowego. Zwłaszcza ostatnie publikacje Autora, cechują się dojrzałością koncepcyjną oraz wysokim poziomem jakości analizy. Warsztat pracy badawczej dra Cesarza osiągnął poziom umożliwiający prowadzenie samodzielnych badań naukowych, lub też kierowaniem zespołem badawczym.

Podjęmowane przez Autora tematy są ważne i odpowiadają na zapotrzebowanie współczesnej nauki. Dorobek przedstawiony w ramach ‘cyklu habilitacyjnego’ oraz pozostałe publikacje są wobec siebie komplementarne, a ich Autor nie tylko legitymuje się ogromną wiedzą w obszarze swojej specjalizacji naukowej, ale także umiejętnością budowania narracji naukowej przy zachowaniu synergii między procesem analizy empirycznej a teoretyzowaniem. To z kolei pozwoliło mu na wykrywanie i obserwację meta-trendów rozwojowych nie tylko w odniesieniu do badanych przez siebie reżimów granicznych, ale również do oceny pozycji i ról współczesnych państw oraz dynamiki systemu/ów międzynarodowych.

Uwzględniając powyższe wnioski i argumentację, po zapoznaniu się z dokumentacją habilitacyjną, w szczególności z dorobkiem publikacyjnym doktora Macieja Cesarza, wskazanym jako osiągnięcie naukowe oraz dorobkiem dydaktycznym, organizacyjnym i

popularyzatorskim w rozumieniu przepisów prawa, stwierdzam, że Habilitant spełnia kryteria przewidziane prawem w zakresie awansu naukowego i występuję z wnioskiem o dopuszczenie Dr M. Cesarza do dalszych etapów procedury habilitacyjnej.

Joanna Dyduch